

วิจารณ์งานวิจัยเรื่อง การลงโทษโดยสังคม (Social Sanctions)

ดร.สุริยะใส กตะศิลา*

ข้อวิจารณ์งานวิจัยเรื่องการลงโทษโดยสังคม (Social Sanctions) ประกอบไปด้วย 3 ส่วน

1. จุดแข็ง/ความโดดเด่นและคุณูปการของงานวิจัย
2. ข้อสังเกต
3. สรุป

1. จุดแข็ง/ความโดดเด่นและคุณูปการของงานวิจัย

ผู้วิจารณ์คิดว่า งานวิจัย Social Sanctions ชิ้นนี้มีความโดดเด่นในเรื่อง “การเลือกวิธีวิทยาแบบสหวิทยาการเป็นกรอบในการศึกษาปัญหา”¹ โดยงานวิจัยชิ้นนี้ได้นำเสนอวิธีวิทยาการวิจัยหรือวิธีวิทยาทางทฤษฎีเพื่อใช้เป็นกรอบในการศึกษาเรื่องการลงโทษโดยสังคมในบริบทของประเทศไทย โดยให้เหตุผลว่า การศึกษาเรื่องการลงโทษโดยสังคมเป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อนจนเกินกว่าที่จะใช้แนวคิด ทฤษฎี หรือศาสตร์หนึ่งศาสตร์ใดมาอธิบายปรากฏการณ์การลงโทษโดยสังคมได้อย่างครอบคลุมในทุกมิติ ดังนั้นในการศึกษานี้จึงให้ความสำคัญกับการผสมผสานแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ในการสร้างวิธีวิทยาทางทฤษฎี (Theoretical Methodology) หรือกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework) ขึ้นมา แนวทางดังกล่าวถือเป็นการสร้าง “ขอบทางเลือก” ในการเลือกใช้วิธีวิทยาที่จะมาเป็นกรอบคิดหลักทางทฤษฎีในการวิจัย โดยงานวิจัยนี้ได้เริ่มจากการวิพากษ์ (Critical) แนวคิด/ทฤษฎีของตะวันตกก่อน ซึ่งโดยพื้นฐานโดยทั่วไปแล้วจะมีบริบท (Context) ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง บทบาทผู้นำ ฯลฯ ที่แตกต่างจากสังคมไทย ดังนั้น การวิพากษ์แนวคิด/ทฤษฎีของตะวันตก “ก่อน” นำมาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ในสังคมไทย ถือว่ามีลักษณะ “เลือกสรรทฤษฎีในส่วนที่คิดว่าเหมาะกับสภาพ

* อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

¹ สังคีต พิริยะรังสรรค์. เศรษฐศาสตร์การเมืองแนวใหม่ : การลงโทษโดยสังคม. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต, 2559

สังคมไทย” โดยถือเป็น “การปรับฐานคิดทางทฤษฎี” ทางตะวันตก ซึ่งมีบริบทแบบหนึ่งให้มีความใกล้เคียงกับบริบทที่เป็นจริงอีกแบบหนึ่งของสังคมไทย ก่อนที่จะนำมาอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ผลงานการวิจัยนี้ยังสนับสนุนหลักคิดว่าด้วยเรื่องการเลือกวิถีชีวิตแบบสหวิทยาการเป็นกรอบในการศึกษาปัญหาโดยพบว่า ความสำเร็จของโครงการรณรงค์ไม่สงบหรือเกิดจากการผสมผสานแนวคิด ทฤษฎีและมาตรการต่างๆ โดยเป็นการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างการใช้มาตรการทางด้านกฎหมาย มาตรการทางด้านภาษี มาตรการควบคุมการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ของธุรกิจบุหรี่ มาตรการคุ้มครองสุขภาพของผู้ที่ไม่บริโภคบุหรี่ ควบคู่ไปกับการใช้มาตรการลงโทษโดยสังคม กล่าวได้ว่าความสำเร็จของโครงการนี้ไม่ได้เกิดจากการใช้แนวคิด ทฤษฎี และมาตรการหนึ่งโดดๆ เพียงอย่างเดียว หากแต่ใช้การบูรณาการแนวคิด ทฤษฎีและมาตรการต่างๆ หลายแนวทางผสมผสานเข้าด้วยกัน

งานวิจัย Social Sanctions ชิ้นนี้มีปรัชญาที่วางอยู่บนความเชื่อที่ว่า «เชื่อมั่นในพลังของประชาชน-ประชาสังคม และการกระจายอำนาจ» ซึ่งเป็นหลักปรัชญาที่น่าจะสอดคล้องกับทิศทางการปฏิรูปประเทศที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาทางโครงสร้างของสังคมไทย งานวิจัยนี้ยกตัวอย่างปัญหาการคอร์รัปชันในสังคมไทยที่ผ่านมาซึ่งเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึกมาอย่างยาวนาน โดยได้ชี้ให้เห็นถึง “ปัญหาที่สำคัญ” ขององค์กรภาครัฐที่ทำให้การป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชันที่ผ่านมาไม่ประสบความสำเร็จ เพราะที่ผ่านมาการต่อสู้กับปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมือง ข้าราชการและนักธุรกิจนั้น องค์กรภาครัฐยังทำงานด้านการควบคุมการทุจริตคอร์รัปชันโดยให้ความสำคัญและเน้นการปราบปรามการทุจริตด้วยมาตรการกฎหมายเป็นหลัก งานวิจัยนี้วิจารณ์ว่า หลักคิดและนโยบายแบบนี้ยากที่สังคมจะเอาชนะปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันได้ เพราะพฤติกรรมกรรมการทุจริตคอร์รัปชันของคนกลุ่มข้างต้นมาจากการขาดความซื่อสัตย์สุจริต การขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และกฎหมายยังคงมีช่องโหว่จำนวนมากที่ทำให้พวกเขาสามารถที่จะทำการทุจริตได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย หรือแม้แต่เมื่อถูกตรวจพบที่มีการทุจริตเกิดขึ้นจริง และยังพบว่ากระบวนการลงโทษตามกฎหมายต่อคนกลุ่มนี้ก็มักจะเป็นไปอย่างล่าช้า จนคดีอาจหมดอายุความเสียก่อนเป็นจำนวนไม่น้อย

ผู้วิจารณ์คิดว่า งานวิจัย Social Sanctions ชิ้นนี้กำลังบอกเป็นนัยว่า การแก้ปัญหที่สลับซับซ้อนทางสังคมและการเมือง เช่น ปัญหาคอร์รัปชัน ระบบราชการหรือกลไกรัฐปกติไม่มีพลังและขีดความสามารถเพียงพอที่จะแก้ไขได้ นอกจากจะแก้ไขไม่ได้แล้ว ในบางเรื่องยังเป็นตัวสร้างปัญหาขึ้นมาอีก ซึ่งงานวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาสำคัญที่ทำให้เกิดการคอร์รัปชันในประเทศไทยมีแนวโน้มที่รุนแรงมากขึ้นโดยตลอด คือ ปัญหาทัศนคติ ซึ่งพบว่ามีความเบี่ยงเบนไปจากค่านิยมดั้งเดิมของสังคม ที่แต่เดิมคนไทยเคยนิยมชื่นชมและยกย่องผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม และความซื่อสัตย์ กลายมาเป็นการให้ความเคารพยกย่องผู้ที่ร่ำรวยและมีอำนาจ โดยไม่สนใจว่าเงินและ

อำนาจเหล่านั้นได้มาอย่างถูกต้องและชอบธรรม ซึ่งทัศนคติข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอทางความคิดของคนไทย และปัญหาหลักคิดของคนไทยในเรื่องการต่อต้านคอร์รัปชัน โดยคุณลักษณะความอ่อนแอทางความคิดของสังคมไทยโดยรวมอันนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ว่าวัฒนธรรมดั้งเดิมส่วนหนึ่งของไทย ซึ่งยังคงมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ทางสังคมของคนไทยทั่วไปในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ แบบพวกพ้อง และแบบเครือญาติ ถือได้ว่าเป็นอุปสรรคต่อการใช้มาตรการลงโทษโดยสังคม เพราะเหตุว่าความสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าวช่วยให้เกิดการเอื้อประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิดในเรื่องการคอร์รัปชัน ดังนั้น แนวทางที่งานวิจัยนี้เสนอแนะคือว่า การปลูกฝังจิตสำนึกและค่านิยมด้านคุณธรรมจริยธรรม เพื่อนำไปสู่การสร้างปทัสถาน/บรรทัดฐาน (Norm) ของสังคมให้หันกลับมานิยมชื่นชมและยกย่องผู้ที่มีความมียุติธรรม จริยธรรม และความซื่อสัตย์ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มพลังให้กับภาคประชาชน-ประชาสังคม โดยรวมในการใช้มาตรการลงโทษโดยสังคมสำหรับการปฏิบัติการทางสังคมและทางการเมือง ซึ่งแน่นอนว่าการที่จะเพิ่มอำนาจให้กับประชาชน-ประชาสังคมย่อมหนีไม่พ้นที่ต้องมีการปฏิรูปการเมือง ระบบราชการ และกระบวนการยุติธรรมภายใต้หลักคิด “การกระจายอำนาจ” ซึ่งก็คือการที่ต้องลดอำนาจรัฐส่วนกลางลงนั่นเอง²

งานวิจัยนี้ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของบทบาทและพลังของประชาชน-ประชาสังคม โดยเฉพาะชนชั้นกลางในปัจจุบันว่ามีบทบาทที่สำคัญในการทำให้รัฐบาลที่มีพฤติกรรมทุจริตคอร์รัปชัน โดยชี้ว่าความเสื่อมถอยของระบอบการปกครองของมาร์กอส เอสตราดา ซูฮาร์โต ฉินสุยเปียน มูบารัค ทักษิณ และยิ่งลักษณ์ จนกระทั่งล่มสลายนั้น นอกจากปัจจัยของการพัฒนาและเติบโตของเทคโนโลยีการสื่อสารเหล่านี้ในช่วง 4 ทศวรรษล่าสุดผ่านมาที่ทำให้เกิดสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ต่างๆ แล้ว อีกหนึ่งปัจจัยสำคัญ คือ การเกิดขึ้นของชนชั้นกลางที่มีระดับการศึกษาสูงขึ้นและมีรายได้ดีขึ้นเป็นจำนวนมากขึ้นเป็นลำดับ อันเนื่องมาจากการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจตลาด (Market Economy) ชนชั้นกลางในประเทศต่างๆ เหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วมีความโน้มเอียงที่ให้ความศรัทธาและเชื่อมั่นต่ออุดมการณ์ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจคือต้องการเห็นตลาดการแข่งขันแบบเสรีและมีความยุติธรรมในการทำธุรกิจมากกว่าระบบเศรษฐกิจแบบผูกขาดหรือกึ่งผูกขาด และอุดมการณ์ประชาธิปไตยทางการเมืองคือมีการแข่งขันทางด้านนโยบายของพรรคการเมืองต่างๆ มากกว่าการใช้ระบอบเผด็จการทหารและระบอบเผด็จการโดยเสียงข้างมากในสภา

² รังสิตโมเดล ปฏิรูปประเทศไทย สถาบันปฏิรูปประเทศไทย (สปท.) Thailand Reform Institute (TRI)

ผู้วิจารณ์คิดว่างานวิจัยนี้ยังชี้ให้เห็นโดยนัยว่าไม่เชื่อมั่นในการรวมศูนย์อำนาจว่าระบบราชการหรือกลไกรัฐจะสามารถแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อนและฝังรากลึก และมีความเกี่ยวข้องกับหลากหลายมิติ/ปัจจัย ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ศาสนา ประวัติศาสตร์ ต้องมีการกระจายอำนาจและเพิ่มอำนาจให้กับประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาคอร์รัปชันผ่านมาตรการ Social Sanctions ในรูปแบบต่างๆ ควบคู่ไปกับมาตรการ Sanctions ในด้านอื่นๆ ประกอบกันไปด้วย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการต่อต้านคอร์รัปชันของประชาชน-ประชาสังคม เช่น การลงโทษทางการเมือง (Political Sanctions) ทั้งที่เป็นการลงโทษทางการเมืองโดยตรง (Direct Political Sanctions) หรือการลงโทษทางการเมืองโดยอ้อม (Indirect Political Sanctions) การลงโทษโดยเศรษฐกิจ (Economic Sanctions) และการลงโทษโดยกฎหมาย (Legal Sanctions)

แนวคิดของงานวิจัย Social Sanctions ขึ้นนี้มีความเหมาะสมกับการออกแบบมาตรการในการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันในระยะยาว ในลักษณะงานป้องกัน (Proactive) โดยงานวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า ทศนคติของคนไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบันมีความเอนเอียงที่จะแสดงการยอมรับการคอร์รัปชันเพราะมีความเชื่ออย่างผิดๆ ว่า ถ้ามีการคอร์รัปชันแล้วทำให้ประเทศชาติรุ่งเรือง ประชาชนอยู่ดีกินดี หรือตนเองได้รับประโยชน์ด้วย ก็พอยอมรับได้นั้น³ ซึ่งเป็นทัศนคติที่ผิดพลาดที่เห็นว่าการเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติกับการคอร์รัปชันสามารถเติบโตไปด้วยกันได้ ทั้งๆ ที่เรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่ขัดแย้งกัน งานวิจัยนี้ชี้ว่าหากพิจารณาจากพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของไทยจะพบว่าระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของไทยที่แนบแน่นกับการพึ่งพาในระบบอุปถัมภ์ พวกพ้อง และเครือข่าย ผสมผสานกับระบบความสัมพันธ์ทางการตลาด การปรับตัวของผู้มีอิทธิพลในระดับท้องถิ่น ที่ขยายไปตามโอกาสของการกระจายอำนาจทางการเมือง และการเปิดกว้างในระบอบประชาธิปไตยจนกลายเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ยุคใหม่ ไม่ใช่มีแต่เพียงความสัมพันธ์แบบง่ายๆ ระหว่างนักการเมืองกับนักธุรกิจ หรือนักธุรกิจกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้น โอกาสที่จะพบเห็นการให้ความสำคัญยกย่องผู้ที่มีอำนาจมากกว่าการยกย่องผู้ที่มีคุณธรรมดังจะเห็นได้จากข้อเสนอแนะของงานวิจัยนี้ที่กล่าวว่า “... สิ่งที่สังคมไทยควรต้องหันกลับมาทบทวนเรื่องการควบคุมการทุจริตอย่างจริงจังก็คือ จะทำอย่างไรให้งานการปลูกฝังค่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตแพร่กระจายออกไปยังกลุ่มเด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไปจนกลายเป็นจิตสำนึกของสังคม ทำอย่างไรจึงจะทำให้งานการป้องกันการทุจริตประสบความสำเร็จ เพื่อป้องกันให้จำนวนคดีการทุจริตลดลงในระยะยาว...” งานวิจัยนี้ยังเสนอแนะว่า การสร้างค่านิยมเรื่องความ

³ ซูเปอร์โพลเผยคน 46.7% มีทัศนคติอันตราย ยอมรับได้หากรัฐบาลคอร์รัปชันแล้วทำให้ตัวเองได้ประโยชน์ด้วย. . <http://www.posttoday.com/politic/484812>.

ชื่อเสียงสุจริตและผู้คนยึดมั่นกับหลักคุณธรรมและจริยธรรมได้อย่างมั่นคงนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมปทัสฐานในเรื่องดังกล่าวทั้งในระดับชุมชน (Community) และในระดับสังคม (Society) ให้มีความเข้มแข็ง หากชุมชนต่างๆ ในสังคมไทยที่ครอบคลุมตั้งแต่โรงเรียน สถาบันการศึกษา องค์กรธุรกิจ หน่วยงานภาครัฐราชการ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ฯลฯ สามารถรักษาค่านิยมเรื่องความชื่อเสียงสุจริต และพร้อมที่จะใช้การลงโทษโดยสังคมและมาตรการการลงโทษรูปแบบอื่นๆ ประกอบกันไปด้วย เพื่อควบคุมวิธีการดำเนินชีวิตและวิธีการประกอบอาชีพของบรรดาสมาชิกในชุมชนของตนเองให้อยู่ในกรอบของความมีคุณธรรมและจริยธรรมได้เป็นอย่างดี ปัญหาการทุจริตและการคดโกงต่างๆ ก็จะถูกชุมชนและสังคมควบคุมได้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม จำนวนคดีความต่างๆ เรื่องการทุจริตจะมีแนวโน้มที่ลดลงตามไปด้วย

ผู้วิจารณ์เห็นว่า แนวคิดของงานวิจัย Social Sanctions ขึ้นนี้มีการให้ความหมาย/นิยาม และขอบเขตของคำว่า Social Sanctions ได้ความอย่างครอบคลุม เพราะงานวิจัยนี้ให้ความหมายของ Social Sanctions ทั้งสองด้าน กล่าวคือ Social Sanctions ที่เป็นการแสดงออกในทางบวก ทั้งในเชิงสนับสนุนหรือการให้รางวัลเป็นแรงจูงใจ (Positive Social Sanctions) และ Social Sanctions ที่เป็นการแสดงออกในทางลบทั้งในทางไม่เห็นชอบหรืออาจถึงขั้นต่อต้าน (Negative Social Sanctions) กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ครอบครัวหนึ่ง องค์กรหนึ่ง สถาบันหนึ่ง ชนชาติหนึ่ง หรือประเทศหนึ่ง ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการจัดระเบียบของสังคม หรือของโลก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีปฏิบัติและการเห็นพ้องร่วมกันในสังคม ตลอดจนเป็นการสร้างข้อผูกพันทางสังคมร่วมกัน งานวิจัยชิ้นนี้ยังพยายามเพื่อที่จะแก้ไขจุดอ่อนของการนิยาม Social Sanctions แบบเดิม ของนักวิชาการที่ศึกษาในเรื่องนี้ทั้งหมดที่มีการขาดมุมมองทางด้านประวัติศาสตร์ การขาดมุมมองในการให้ความหมายแบบกระบวนการ (Process) และการขาดมุมมองที่ไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงความหมายของ Social Sanctions ไปตามเวลาและสถานที่ ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้ได้เสนอวิธมอง Social Sanctions แบบที่มีมุมมองทางประวัติศาสตร์และแบบโครงสร้างนิยม รวมทั้งมองความหมายของ Social Sanctions แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองและแบบทฤษฎีวิพากษ์ที่มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่ง และใช้มุมมองของสำนักหลังสมัยใหม่ ซึ่งมีมุมมองใหม่ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยเสนอว่า ความหมายของ Social Sanctions ที่ใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ คือ “วาทกรรมที่องค์ประธาน (Subject) หรือผู้กระทำการทางสังคม (Actor) ผลิต หรือสร้างความหมายหรือตีความหมายจากปรากฏการณ์หนึ่งให้เป็นความหมายใหม่ เพื่อที่จะเข้าไปแข่งขันและช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด พื้นที่ทางอุดมการณ์ และพื้นที่สาธารณะในสังคม (Public Sphere) ที่กำลังถูกความคิด ความเชื่อและอุดมการณ์ดั้งเดิมของผู้ปกครองกลุ่มเก่าครอบงำอยู่” ในส่วนของขอบเขตความหมายของ Social Sanctions แบบที่มีมุมมองทางประวัติศาสตร์นี้ งานวิจัยนี้ตีความอย่างกว้างโดยครอบคลุมตั้งแต่การต่อต้านแบบที่ไม่เปิดเผย ซ่อนเร้นไปจนกระทั่งถึงการต่อต้าน

อย่างเปิดเผย เช่น การชูปชิตินินทา การต่อต้านทั้งที่หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและแบบที่ตรงไปตรงมา การต่อต้านเชิงสัญลักษณ์ การล้อเลียน การเสียดสี การเย้ยหยันเพื่อให้คู่ขัดแย้งเกิดความเสื่อมเสีย การใส่เสื้อสีสัญลักษณ์ การไม่เชื่อฟัง การประท้วง การเดินขบวนไปจนกระทั่งถึงการชุมนุมขนาดใหญ่ ฯลฯ

ผู้วิจารณ์คิดว่า แนวคิดของงานวิจัย Social Sanctions ขึ้นนี้สามารถแยกแยะและสร้างความกระจ่างของแนวคิด (Concept) บางเรื่องที่มีลักษณะ “ใกล้เคียงกัน ซ้อนทับกัน หรือมีความสัมพันธ์กัน” ตัวอย่างเช่น Concept ของ Social Sanctions กับ Concept ของ Civil Disobedience, Civil Resistance, Political Resistance โดยงานวิจัยนี้ยังได้ชี้ให้เห็นว่า

1) “ความสัมพันธ์” ระหว่างการทำอารยะขัดขืน (Civil Obedience) กับการใช้ Social Sanctions ต่อรัฐบาล ซึ่งงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การทำอารยะขัดขืนอาจมองได้ว่าเป็น “รูปแบบหนึ่งหรือเป็นขั้นตอนหนึ่ง” ของการพัฒนา “การต่อต้านของภาคประชาชน (Civil Resistance)” ก่อนที่จะนำไปสู่ขั้นตอน “การต่อต้านผู้ปกครอง/การต่อต้านทางการเมือง (Political Resistance)” ในระดับที่สูงขึ้น คือการใช้การลงโทษโดยสังคมและ/หรือการลงโทษโดยการเมืองต่อผู้ปกครอง และงานวิจัยนี้ชี้ว่า Social Sanctions ถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการต่อต้านทางการเมือง (Political Resistance)

2) งานวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า Social Sanctions ที่ใช้เพื่อการต่อต้านการคอร์รัปชัน (ซึ่งถือเป็นการต่อต้านทางการเมือง) ได้ผนวกรวมเข้าด้วยกันจนกลายเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New Social Movements: NSMs) และเป็นการผนวกรวม “การปฏิบัติการ/การกระทำทางสังคม (Social Practice)” เข้าเป็นส่วนหนึ่งของ “การปฏิบัติการทางการเมือง (Political Practice)” ไปพร้อมๆ กันอีกมิติหนึ่งด้วย ความสัมพันธ์ดังกล่าวถือได้ว่า NSMs ได้นำเอามาตรการ Social Sanctions ไปใช้เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนประเด็นทางสังคม และ Social Practice ให้เป็นวาระทางการเมือง และ Political Practice ซึ่งเป็นกระบวนการเชื่อมโยงพื้นที่ทางสังคมกับพื้นที่ทางการเมืองเข้าด้วยกัน งานวิจัยนี้ยังพบด้วยว่า NSMs ในประเทศต่างๆ มักจะมีได้ใช้แต่ Social Sanctions ต่อรัฐบาลที่ถูกกล่าวหาว่าคอร์รัปชันเท่านั้น หากแต่ยังมีการใช้การลงโทษทางการเมือง (Political Sanctions) การลงโทษทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Sanctions) และการลงโทษทางด้านกฎหมาย (Legal Sanctions) ควบคู่กันไปด้วย

3) จากกรณีศึกษาความสัมพันธ์ของการต่อต้านคอร์รัปชัน (ซึ่งถือเป็นการต่อต้านทางการเมือง) กับการทำงานของกลไกของ Social Sanctions (การเปลี่ยนจาก Social Practice เป็น Political Practice) ของฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ไต้หวัน อียิปต์ และไทย งานวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าการต่อต้านการคอร์รัปชันเป็นประเด็นสำคัญของ NSMs ที่สามารถสร้าง Political Practice ด้วยการเคลื่อนไหวแบบมวลชนขนาดใหญ่จนนำไปสู่การเปลี่ยนอำนาจทางการเมือง

งานวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าในบรรดาประเทศที่เป็นกรณีศึกษาทั้งหมด มีแต่ NSMs ของไต้หวัน เท่านั้นที่ใช้การลงโทษโดยสังคมต่อรัฐบาลด้วยการชุมนุมขนาดใหญ่แล้วไม่ถูกรัฐบาลตอบโต้ ด้วยการใช้อำนาจตำรวจหรือทหารเข้าข่มขู่หรือปราบปราม โดยเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ แล้ว ระบบการเมืองของไต้หวันมีความเป็นสถาบันมากที่สุด มีเสถียรภาพมากที่สุด และเป็นสถาบันทางการเมืองที่สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับภาคประชาสังคมได้โดยผ่าน กระบวนการเลือกตั้งที่เป็นประชาธิปไตยและเชื่อถือได้ ในการแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันด้วยการ ใช้มาตรการ Social Sanctions ควบคู่ไปกับการใช้ Political Sanctions โดยขบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคมแนวใหม่แล้ว ดูเหมือนว่าการใช้กลไกการลงโทษทางกฎหมายก็จะมีนำมาใช้เป็น เครื่องมือประกอบกัน

2. ข้อสังเกต

ผู้วิจารณ์คิดว่างานศึกษานี้มีความหนักในทางเนื้อหาและมีความสลับซับซ้อนในการ ใช้ทฤษฎีทางตะวันตกที่หลากหลายมาอธิบาย กลุ่มเป้าหมายที่จะอ่านงานลักษณะค่อนข้างจำกัด อยู่ที่นักวิชาการ/นักทฤษฎี เพราะต้องมีความสนใจในด้านนี้จริงๆ ถ้าจะต้องการสื่อสารหรือ ขยายแนวคิดของงานวิจัยนี้ไปสู่วงกว้าง ควรมีการ “ย่อ” เนื้อหาให้เข้าใจได้ง่าย หรืออาจจะมีการ จัดทำรูปเล่มที่มีความน่าดึงดูดในการอ่าน เช่น การทำเป็น Pocket Book ที่อยู่ในลักษณะ “บทสรุปผู้บริหาร” ที่มีการจัดรูปแบบและเนื้อหาที่ “คนทั่วไป” ที่ไม่ใช่แค่่วงวิชาการได้อ่าน

เนื่องจากงานวิจัยนี้ต้องการจะสร้างความชัดเจนให้กับนิยามคำว่า Social Sanction ว่ามี “ความหมายสองด้าน” คือ ด้านบวก (Positive Social Sanctions) และ ด้านลบ (Negative Social Sanctions) ไม่ได้มีความหมายด้านลบอย่างเดียว การแปลคำว่า “Sanctions” ว่า “การลงโทษ” อาจจะไม่ค่อยตรงกับนิยาม/ความหมายที่งานวิจัยนี้ต้องการจะสื่อหรือเปล่า? แต่อาจจะมีด้านดี ในแง่ตรงกับการรับรู้ (Perceptions) ของคนส่วนใหญ่ที่คุ้นเคยกับการแปลคำว่า Sanctions คือ การลงโทษ ผู้วิจารณ์คิดว่าโดย Sense ของภาษาไทยแล้ว คำว่า “การลงโทษ” คนส่วนใหญ่ น่าจะ เข้าใจใน “ความหมายด้านลบ” อย่างเดียว ดังนั้น คนทั่วไป (ที่ไม่ได้อ่าน/ศึกษาอย่างลึกซึ้ง) ก็อาจจะเข้าใจว่า หนังสือ “การลงโทษโดยสังคม (Social Sanctions)” เป็นการศึกษามโนทัศน์ ที่เป็นทางลบทั้งหมด (คนทั่วไปก็อาจจะตั้งคำถามว่า การรณรงค์ทางบวก/ด้านบวก อย่างเช่น การรณรงค์ของ สสส. ให้คนเลิกสูบบุหรี่ คือการลงโทษทางสังคมอย่างไร?)

ถ้าจะแปลความหมายของคำว่า “Sanctions” เป็นคำอื่นที่ไม่ใช่ “การลงโทษ” แต่เลือก ใช้คำที่กินความหมายกว่าคำนี้ ที่มีทั้งความหมายเชิงลบและเชิงบวกอยู่ด้วยกัน เช่น การแปล ความหมายของคำว่า “Sanctions” คือ “การควบคุมหนุนเสริม” น่าจะตรงกับจุดประสงค์ของ งานวิจัยนี้ที่ต้องการจะ Defense ความหมายของ Sanctions มันมีทั้งทางด้านบวกและด้านลบ

กล่าวโดยสรุป ข้อสังเกตในประเด็นนี้คือว่า ถ้าแปลคำว่า “Social Sanctions” เป็น “การควบคุม หนุนเสริมโดยสังคม” ก็อาจจะตรงกับหนึ่งในจุดประสงค์ของงานวิจัยนี้มากกว่าหรือไม่

3. สรุป

ผู้วิจารณ์ยังเห็นว่างานวิจัย Social Sanctions นอกเหนือจากการค้นพบใหม่ทาง วิชาการแล้วยังมีข้อคิดที่ควรถกแถลงและค้นคว้า/ต่อยอด

1) Social Sanctions เป็นมากกว่าเครื่องมือหรือยุทธวิธีหนึ่งของการเคลื่อนไหวทาง สังคมแนวใหม่... หรือไม่? เพราะผลลัพธ์ของ Social Sanctions ได้สร้างบรรทัดฐานขึ้นในสังคม ด้วยพลังแห่งศีลธรรม/คุณธรรมเพื่อจรรโลงและปกป้องผลประโยชน์ของส่วนรวม

2) Social Sanctions ได้เงื่อนไขที่มีความแตกแยกของผู้คนในสังคมแฉกเช่นสังคมไทย ในปัจจุบันที่นิยมต่อความถูกต้อง/ความดีงาม ความเป็น/ไม่เป็นประชาธิปไตยแตกต่างกัน Social Sanctions อาจจะเป็นได้แค่ส่วนประกอบหนึ่งของการต่อสู้/เครื่องมือ/ยุทธวิธีมากกว่าเป้าหมาย หรือไม่ จะทำให้เกิดบรรทัดฐานได้หรือไม่ ต่อยุ่/ขยายผลความแตกแยกหรือไม่

3) การสร้าง Social Sanctions ในบริบทสังคมไทยหรือแม้แต่ในประเทศที่กำลัง พัฒนา เช่น อินโดฯ ฟิลิปปินส์ ไต้หวัน ที่อิทธิพลและโครงข่ายอุปถัมภ์ทางการเมืองกำกบ/ควบคุม สังคม Social Sanctions ต้องกระทำด้วยต้นทุนมหาศาล? (ทั้งการชุมนุม/ยึดเยื่อ, การระดมมวลชน ขนาดใหญ่) ราคาที่ต้องจ่ายสูง?

4) Social Sanctions เชิงบวก เช่น กรณีณรงค์ไม่สูบบุหรี่ มีโอกาสประสบความสำเร็จได้มากกว่า? เพราะเป็นประเด็นร่วมในวงกว้าง ไม่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ทางการเมือง แต่เป็นเรื่องสุขภาพ ความขัดแย้งน้อย ไม่ใช่ประเด็นทางการเมืองโดยตรง

5) มาตรการ Social sanctions ในบริบทการเมือง มีความสลับซับซ้อนกว่า Social Sanctions ในบริบทของสังคม เพราะมีแรงต้าน/ความเห็นต่าง มีเรื่องผลประโยชน์? เกี่ยวเนื่อง กับความคิดและจุดยืน/อุดมการณ์ทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยและหนังสือเล่มนี้นอกเหนือจากความพยายามที่จะค้นคว้าและ สร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ให้กับสังคมวิชาการแล้ว ยังได้ทำหน้าที่ตั้งโจทย์ชี้ชวนให้ปัญญาชนทั้งที่มี ส่วนร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยตรงหรือโดยอ้อม และ/หรือผู้ที่ทำหน้าที่สังเกตการณ์ ฝ้าดู วิเคราะห์วิพากษ์พัฒนาการสังคมนการเมืองไทยในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งความตื่นตัว ของภาคประชาสังคมที่แสดงออกและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเข้มข้นและหลายครั้งได้

กลายเป็นพลังชี้ขาดทางการเมืองจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่⁴ แน่นนอนการสรุปท
เรียนการพัฒนายุทธศาสตร์ ยุทธวิธีของการต่อสู้เคลื่อนไหวก็ต้องปรับเปลี่ยนและพัฒนาไป

ในขณะที่เดียวกันอุดมคติ/อุดมการณ์และความปรารถนาทางการเมืองของผู้คน
ก็ไม่หยุดนิ่งตายตัว หากแต่วิวัฒนาการไปตามบริบทสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วฉับพลันและ
บางครั้งมาพร้อมๆกับความไร้เสถียรภาพและข้อท้าทายรวมทั้งโอกาสใหม่ๆ ตลอดเวลา เช่น
บทบาทและอิทธิพลของ Social Media ได้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า Social Sanctions
อยู่เป็นประจำ ซึ่งก็มีคำถามทิ้งท้ายที่ท้าทายว่าวิถีใหม่ๆที่เข้ามาจะตอบโจทย์สร้างสังคมที่เป็น
ธรรมหรือสังคมนิยมประชาธิปไตยได้อย่างไร

⁴ สุริยະໄສ ກຕະສິລາ.ອຸຕມການໄມວລມຫາປະຊາຊນໃນວິກຸຕີປະຊາຮີປໄຕຍ. ດຸຊຸກິນິພນຣ໌ປຣິຍູຍາເອກ.ວິທຍາລັຍນັດກຣມສັງຄມ
ມຫາວິທຍາລັຍຮັງສິດ . 2559.

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต

กาสิโน ม้าแข่ง

รศ.ดร.สังศิต พิริยะรังสรรค์ และคณะ

